

KORIŠTENJE PORTALA E-LEKTIRE MEĐU MLADIMA SREDNJOŠKOLSKE DOBI

THE USE OF THE E-LEKTIRE PORTAL AMONG YOUNG PEOPLE OF SECONDARY SCHOOL AGE

Alta Pavin Banović

Medicinska škola Osijek i
Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku
alta.pavin@gmail.com

Mihaela Banek Zorica

Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
mbanek@ffzg.hr

Hrvoje Mesić

Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku
hmesic007@gmail.com

UDK / UDC: 028.3-053.6:004.775

Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper

<https://doi.org/10.30754/vbh.65.3.1018>

Primljeno / Received: 14. 8. 2022.

Prihvaćeno / Accepted: 20. 10. 2022.

Sažetak

Cilj. Cilj je rada utvrditi razinu korištenja CARNet-ovog portala *e-lectire* na koje-
mu su dostupna digitalizirana književna djela za cjelovito čitanje u odnosu na posudbu
lektire u školskim knjižnicama te istražiti u kojoj mjeri srednjoškolski učenici od 1. do
3. razreda u Osječko-baranjskoj županiji posuđuju književna djela za cjelovito čitanje,
tj. lektire u tiskanom obliku u školskim knjižnicama u odnosu na posudbu digitalnih
naslova na portalu *e-lectire*.

Pristup/metodologija/dizajn. Istraživanje se sastoji od dvaju dijelova. Prvi dio temelji se na analizi CARNet-ovih podataka od 2010. do 2021. godine o korisnicima i korištenju portala *e-lectire* kako u Republici Hrvatskoj tako i u svijetu. Za drugi dio istraživanja podaci su prikupljeni anketnim upitnikom na daljinu među srednjoškolcima od 1. do 3. razreda u Osječko-baranjskoj županiji, koji se provodio od 1. do 15. lipnja 2022. Anketni upitnik sastojao se od 15 pitanja otvorenog tipa i višestrukog izbora. Sadržavao je pitanja koja se odnose na interese ispitanika o posudbi i čitanju lektira u tiskanom i elektroničkom obliku. U anketi je prikupljeno 385 odgovora.

Rezultati. Rezultati istraživanja CARNet-ovih podataka o korištenju portala *e-lectire* pokazuju povećanje broja korisnika, broja pregleda stranice i prosječno vrijeme korištenja od 2010. do 2021. godine. Rezultati drugog dijela istraživanja ukazuju da srednjoškolci koriste portal *e-lectire* kako bi čitali dostupne digitalizirane lektire, a što dokazuje relativno veći broj korištenja portala *e-lectire* u vrijeme pandemije bolesti COVID-19, no isto nije pridonijelo popularizaciji čitanja lektira kod učenika srednjih škola u Osječko-baranjskoj županiji.

Praktična primjena. Istraživanje može potaknuti daljnji razvoj objavljivanja e-lectire te pomoći knjižničarima u razumijevanju promjene trendova posudbe lektire među srednjoškolcima kao i nužnu prilagodbu školskoga knjižničarstva suvremenim informacijsko-komunikacijskim tehnologijama.

Originalnost/vrijednost. Rad nudi usporednu analizu CARNet-ovih podataka o korištenju portala *e-lectire* te stavova srednjoškolaca od 1. do 3. razreda u Osječko-baranjskoj županiji o posudbi i čitanju lektira u tiskanom i elektroničkom obliku. Pouzdanosti i vrijednosti rezultata pridonosi veliki broj ispitanika koji su sudjelovali u istraživanju, dok se originalnost rada ogleda i u činjenici da je lektira, u odnosu na e-lectiru, u području srednjoškolskog obrazovanja u hrvatskoj znanstvenoj zajednici skromno istraživana.

Ključne riječi: e-lectira vs lektira; Osječko-baranjska županija; portal *e-lectire*; posudba lektire – srednjoškolci; školska knjižnica

Abstract

Goal. The aim of this paper is to determine the level of use of the CARNet's e-reading portal, where digitized literary works are available full text for complete reading, as compared to borrowing the required reading material in school libraries. Also, the goal is to determine to what extent secondary school students from first to third grade in Osijek-Baranja County borrow literary works for complete reading, i.e. reading material in printed form in school libraries compared to borrowing digital titles on the e-reading Portal.

Approach/methodology/design. The research is divided into two parts. The first part of the research is based on the analysis of the CARNet data on users and use of the e-reading Portal both from the Republic of Croatia and worldwide, from 2010 to

2021. The second part of the research is focused on researching the attitudes of high school students from first to third grade in Osijek-Baranja County, through an online questionnaire, about borrowing and reading the required reading material in printed and electronic form. The questionnaire was completed by 385 students.

The results. The results of the research of the CARNet's data on the use of the e-reading Portal have shown an increase in the number of users, the number of page views and the average time of use in the period from 2010 to 2021. The results of the second part of the research have shown that high school students have used the e-Reading Portal to read the available digitized required reading material, which is evidenced by the relatively higher number of e-Reading Portal usage during the COVID-19 pandemic, but this did not contribute to the popularization of reading the required readings among high school students in Osijek-Baranja County.

Practical use. The research can help librarians in understanding the changing trends of borrowing the required reading materials among high school students, as well as the necessary adaptation of school librarianship to modern information and communication technologies.

Originality/value. The paper presents a comparative analysis of CARNet's data on the use of the e-reading Portal and the attitudes of the high school students from first to third grade in Osijek-Baranja County on borrowing and reading the required reading material in printed and electronic form. The reliability and value of the results is contributed by the large number of respondents who participated in the research, while the originality of the work is also reflected in the fact that reading of printed books, compared to e-reading, has been modestly researched in the field of secondary school education in the Croatian scientific community.

Keywords: e-reading vs. reading; E-reading portal; loan of required reading material – high school students; Osijek-Baranja County; school library

1. Uvod

Čitalačka pismenost temeljna je kompetencija čije vještine čovjek stječe i razvija tijekom odgojno-obrazovnog razvoja. Čitanje je „složena jezična djelatnost“ (Visinko, 2014: 118) kojom se razvijaju tehnike kritičkoga mišljenja i vještine kreativnosti koje u 21. stoljeću zahtijevaju stjecanje novih oblika kompetencija i pismenosti (Stanić i Jelača, 2017: 180). A. Peti-Stantić (2019: 189) i M. Grosman (2010: 253) pojmovno razlikuju čitalačku pismenost i čitateljsku sposobnost. Također se razlikuju svrhe čitanja: od obrazovnih, profesionalnih do javnih, kao i potrebe čitanja: od praktičnih, intelektualnih, osobnih do rekreativnih radi uživanja u slobodnom vremenu (Visinko, 2014: 76–77). Čitanje može biti informativno

i istraživačko, obvezno i zadano, koje se prepoznaje u formalnom osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgojno-obrazovnom procesu, s posebnim naglaskom na književna djela za cjelovito čitanje ili lektire u nastavnom predmetu Hrvatski jezik i književnost (Visinko, 2014: 76).

Tiskane knjige predstavljale su bogatstvo u vrijednosti jednoga imetka u ne tako dalekoj prošlosti, a danas, u 21. stoljeću, zahvaljujući razvoju informatičke tehnologije, nadomještaju se lako dostupnim elektroničkim ili digitalnim knjigama (Lazzarich i Čančar, 2020: 150). Tiskana je knjiga tradicionalni medij (Jerkin, 2012), a postala je i suvremeni medij koji se pronalazi u digitalnom medijskom prostoru. Tradicionalni mediji poput kamena, gline, kože, svile, papirusa, papira nadopunjeni su elektroničkim medijem koji, zahvaljujući električnoj energiji i internetu, omogućuje čitanje istih tekstualnih sadržaja na zaslonu računala (Radalj, 2014; Skoko, Marić Tokić i Ledić, 2020: 121). Tiskani mediji danas su predstavljani i jednostavno dostupni na mreži u digitaliziranim formatima – pdf, eBook, ePub, Mobi – kojima je moguće pristupiti te čitati uporabom elektroničkih uređaja s pristupom internetu (Radalj, 2014; Šupraha-Perišić i Črnjar, 2016). Naime internet otvara „brojne mogućnosti primanja, razmjene i suradnje. (...) Najjednostavnije je kada se možemo poslužiti portalom koji nas nekim svojim sadržajima potiče na čitanje i stvaranje“ (Visinko 2014: 219). Stoga je potrebno razvijati informacijsku i informatičku pismenost (Pismenost, 2021) s naglaskom na digitalnu i čitalačku pismenost (Kurikulum, 2019). Ugroženost kulture čitanja analizira K. Grbeša (2021: 62) koju prepoznaje na temelju donošenja dokumenta Ministarstva znanosti i obrazovanja i Ministarstva kulture u Republici Hrvatskoj – *Nacionalne strategije poticanja čitanja za razdoblje od 2017. do 2022. s motom Čitajmo da ne ostanemo bez riječi!* Jedna je od ključnih točaka Nacionalne strategije „povećanje dostupnosti knjiga i drugih čitalačkih materija“ (MZO i MK: 2021), čemu ide u prilog digitalizacija knjiga i lektira.

Razlozi digitalizacije knjige jesu očuvanje intelektualnog sadržaja, ušteda prostora i povećanje dostupnosti knjige zainteresiranim korisnicima, kao i ekološki razlozi potrošnje manje energije (Sudarević, 2018: 81). Digitalizacija knjige može biti masovna (engl. *mass digitization*), dijela fonda, dijela zbirke i pojedinačnih publikacija (Skoko, Marić Tokić i Ledić, 2020: 114–115; Horvat, 2012: 20). Cilj je digitalizacije spremanje ili čuvanje knjige iz fizičkog u elektronički oblik korištenjem suvremene tehnologije čiji je rezultat digitalna ili elektronička knjiga (engl. *e-book*) (Šapro-Ficović, 2011: 220). Za digitaliziranu ili digitalnu knjigu koriste se sinonimi – elektronički, digitalni, mrežni ili *online* – jer je tiskana knjiga dostupna korištenjem internetske platforme koju čine hardver i softver (Radalj, 2014, 239–241).

U *Oxford Dictionary of English* (2010) elektronička knjiga definirana je kao „elektronička verzija tiskane knjige koja se može čitati na osobnom računalu ili posebno dizajniranim napravama koje držimo u ruci“, u slovenskoj literaturi je „monografsko književno djelo u digitalnom obliku, možemo je čitati na zaslo-

nu računala ili pomoću čitača, uređaja posebno namijenjenih za čitanje e-knjige“ (Keča, 2012: 15), dok ju *Hrvatski enciklopedijski rječnik* (Anić et al., 2002: 309) definira kao „digitaliziranu kopiju tiskane knjige“. Živković (2012: 10–11) uočava različito shvaćanje pojma elektroničke knjige, i to kao vrstu publikacije, sadržaj i uređaj za čitanje, što su potvrdili i drugi hrvatski autori (Radalj, 2014; Skoko, Marić Tokić i Ledić, 2020; Šapro-Ficović, 2011). Građa koja je digitalizirana može se koristiti u slobodnom pristupu ako nije zaštićena autorskim pravom ili ako je nositelj prava dopustio pravo korištenja za javnost (Horvat, 2012: 19).

Digitalizacija knjiga, kao što je poznato, započela je 1971. godine *Projektom Gutenberg*, čiji je cilj bio digitalizacija književnih djela koja nisu zaštićena autorskim pravom. Rezultat projekta bila je prva elektronička knjižnica (Keča, 2012: 17). Dakako, oblikovanje elektroničkih knjižnica s digitalnim zbirakama knjiga zahtijeva poštovanje autorskih prava, licenci za korištenje građe, oblikovanje sučelja za pristup sadržaju, protokola i razvoja tehnologije, trajnog obrazovanja korisnika knjižničnih usluga (Skoko, Marić Tokić and Ledić, 2020: 112-113; Šapro-Ficović, 2011: 222). Prema tvrdnji D. Živković, knjižničarske uloge i usluge prilagodit će se novomu vremenu u kojemu je sve veći broj digitaliziranih knjižničnih zbirki (cf. Živković, 2012: 10–11). Prednosti elektroničke knjižnice jesu dostupnost e-knjige 24 sata na dan, sedam dana u tjednu, bez obzira na mjesto boravka korisnika, koji ih može besplatno preuzeti, prilagoditi veličinu slova na zaslonu, boju i osvjetljenje pozadine, podcrtavati, označavati, bilježiti i prilagođavati svojim osobnim zahtjevima (Keča, 2012: 19–20; Selthofer, 2013: 95).

Danas knjižnice djeluju „digitalno i njihove digitalne usluge otvaraju novu brazdu prema univerzumu znanja i informacija“ (Leščić, 2012: 193). Stoga ih nazivamo i virtualne knjižnice ili knjižnice bez zidova. Poslanje je digitalne knjižnice dati „izravan pristup informacijskim izvorima, digitalnim i nedigitalnim, na strukturiran i mjerodavan način i tako povezati tehnologiju, obrazovanje i kulturu u suvremene knjižnične usluge“ (Leščić, 2012: 194). Međutim školske knjižnice možemo smatrati hibridnima jer pružaju usluge posudbe fizičke i elektroničke knjižne građe (Skoko, Marić Tokić i Ledić, 2020: 111), dok će se u ovome radu istaknuti dostupnost književnih djela za cjelovito čitanje ili lektira u fizičkom obliku u školskoj knjižnici, kao i pristup digitalnom obliku lektire na portalu *e-lektire*.

2. Teorijska uporišta za dostupnost digitaliziranih književnih djela za cjelovito čitanje

2.1. Književna djela za cjelovito čitanje ili lektira kao tradicionalni i suvremeni mediji

Razvoj čitalačke pismenosti kod osnovnoškolskih i srednjoškolskih učenika temelji se na čitanju zadanih naslova, književnih djela za cjelovito čitanje ili lektira.

U ovom istraživanju koristit će se pojam lektira koji je u novom kurikulumu Hrvatskog jezika i književnosti (Kurikulum, 2019) zamijenjen terminom *književna djela za cjelovito čitanje*. Lektira je književno djelo za samostalno čitanje kod kuće, a bitan je dio hrvatskog nastavnog plana i programa, tj. kurikuluma (Rosandić, 2005: 50). Naslovi lektira izabrani su „po antologijskom načelu (...) iz hrvatske i svjetske književnosti, uglavnom djela neprolazne vrijednosti.“ (Lazzarich i Čančar, 2020: 154). Lektiru je nužno promovirati korištenjem sljedećih načela: prisustvo lektire u svim nastavnim predmetima, lektirni susreti u nastavi, načelo individualizacije, doživljaj kao temelj nove nastave lektire, načelo integralnosti teksta i pitanje količine sadržaja, kronološki pristup, žanrovsko-tematski pristup i načelo primjerenosti (aktualnosti), načelo fakultativnosti ili slobodnog izbora, mentorski pristup, oblici rada u nastavi lektire i načelo raznovrsnosti (Jerkin, 2012).

Lektira kao tradicionalni medij u obliku fizičke knjige za učenike jest poticaj razvoja samostalnosti u radu, čime se razvija aktivan odnos prema knjizi, kao i njihove kognitivne i emocionalne predispozicije (Boras, 2021: 43). Školske knjižnice, dakle, moraju posjedovati knjige kao fizičku jedinicu koju kupuju, dobiju na dar ili postaju vlasnici prilikom zamjene, što je još uvijek dokaz njezine vrijednosti u fizičkom obliku (Kosić, 2019: 133).

Sredinom 1990-ih godina elektroničke knjige postaju dostupne na internetu, a sredinom 2000-ih godina, kada je pokrenut projekt Google Books, raste interes za čitanje *e-knjiga*, kao i njihovu prodaju (Pažur, 2013: 173). Naime „*Amazon* je krajem 2009. godine objavio kako je prvi put prodao više elektroničkih knjiga od tiskanih te je postalo jasno da se ne radi o prolaznom trendu, nego o snažnom uzletu elektroničke knjige“ (Pažur, 2013: 174). Također se pokreću projekti digitalizacije knjiga s ciljem besplatne dostupnosti poput projekata Gutenberg, Gallica, Million Book Project, World Public Library, Europeana (Pažur, 2013: 175). U Republici Hrvatskoj pokrenut je 2010. godine projekt *e-lektire* u suradnji Ministarstva znanosti i obrazovanja s CARNet-om te je oblikovan istoimeni portal *e-lektire* na kojemu su učenicima dostupna digitalizirana književna djela za cjelovito čitanje ili lektira (CARNet, 2022).

2.2. Portal e-lektire – pristup digitalnim srednjoškolskim lektirama

U Republici Hrvatskoj djeluju komercijalni i nekomercijalni distributeri *e-knjiga*, među kojima je dominantnu ulogu za odgoj i obrazovanje zauzeo CARNet-ov portal *e-lektire* (Radalj, 2014: 244). Projekt je nastao i razvio se zahvaljujući potpori Ministarstva obrazovanja, znanosti i športa u realizaciji Bulaža Naklade i Hrvatske akademske i istraživačke mreže CARNet, na čijem su portalu *e-lektire* objavljene lektire hrvatskih i svjetskih autora. Pristup književnim djelima otvoren je korisnicima s aktivnim elektroničkim identitetom (*AAI@EduHR* – autentifikacijska i autorizacijska infrastruktura sustava znanosti i visokog obrazovanja u Re-

publici Hrvatskoj) (Sudarević, 2018: 83). U suradnji s CARNet-om, školska ustanova koju učenici pohađaju izdaje potvrdu s osobnim elektroničkim identitetom koji je aktivan i valjan tijekom osnovnoškolskog te srednjoškolskog obrazovanja.

Na portalu *e-lectire* dostupne su digitalizirane lektire u formatima PDF, ePub i Mobi za osnovnu i srednju školu prema abecednom i kronološkom popisu djela, prema popisu djela za osnovnu i srednju školu, a prema abecednom popisu naziva djela dostupna je i audio lektira kao multimedijski sadržaj. Popis književnika ili autora dostupan je abecedno i kronološki, a uz svako djelo i prijevod naveden je i status autorskih prava.

E-knjige nastojale su izgledati kao tiskane knjige kako bi zadržale najvažnije osobine i pridonijele njezinoj prihvaćenosti. U obrazovanju učenika u 21. stoljeću cilj je oblikovati *e*-knjige s dodatnim osobinama ili vrijednostima kao multimedijski sadržaj kako bi se u nastavni proces aktivno uključilo učenike s poteškoćama te nastavu i učenje učinilo interaktivnima i omogućilo učenje na daljinu (Pažur, 2013: 180; Leščić, 2012: 196).

Objektivni problem dostupnosti lektire u fizičkom obliku radi posudbe i čitanja relativno je nedovoljan broj knjiga u školskoj knjižnici, ograničeno vrijeme posudbe, oštećenja knjiga poput nedostatka stranica, ispisa bilješki i sl. Navedeni problemi (ne)dostupnosti lektire u fizičkom obliku izostaju kada su književna djela za cjelovito čitanje objavljena u digitalnom ili elektroničkom obliku i besplatno dostupna učenicima na portalu *e-lectire* bez obzira na istovremeni broj korisnika (engl. *multi-user access* ili *single-user access* (Pažur, 2013: 179) i vremensko ograničenje. Učenicima je dostupna *e*-lektira kako u školskom tako i osobnom prostoru jer joj mogu pristupiti u svako vrijeme korištenjem računala, osobnih pametnih telefona i *e*-čitača. Razvoj *e*-čitača vezan je uz „povećanje ponude elektroničkih knjiga na tržištu pa je stoga pozornost posvećena masovnim projektima digitalizacije tiskanih knjiga“ (Živković, 2012: 10) poput navedenog CARNet-ovog portala *e-lectire*.

Dva su ključna dokumenta koja potvrđuju vrijednost digitalizacije knjiga. Dokument *Europa 2020*. usvojila je Europska komisija (2010.) u kojemu je navedena *Digitalna agenda za Europu* (European Commission, 2014) kao jedna od sedam inicijativa za razvoj društva. Cilj je navedene inicijative izgraditi europsku digitalnu knjižnicu u kojoj je dostupna europska kulturna baština, što je 2008. godine rezultiralo portalom *Europeana* (Horvat, 2012: 19). U IFLA/UNESCO-vom dokumentu *Manifest za digitalne knjižnice* istaknut je poticaj nacionalnih vlada i međuvladinih organizacija za potporu razvoja digitalnih knjižnica (Leščić, 2012: 195).

2.3. Dosadašnja istraživanja

Istraživanje o ulozi školskih knjižničara kao važnih promotora knjige i čitanja radi razvoja čitalačke pismenosti učenika kako obveznih književnih djela tako

i djela za čitanje u slobodno vrijeme provele su M. K. Merga i C. Ferguson u SAD-u i Australiji 2021. godine. Autorice su naime analizirale dokumente u kojima se opisuju poslovi školskih knjižničara u kojima je promocija knjige jedna od usluga, ali analiza pokazuje kako ista usluga nije posebno vrednovana u knjižničarskoj profesiji. Dawkins i Gavigan (2019) proveli su kvantitativno istraživanje među srednjoškolskim knjižničarima koji izgrađuju knjižničnu zbirku *e*-knjiga na temelju nastavnih kurikulumata i razvoja informacijske i čitalačke pismenosti svojih učenika te zaključili da je vrlo niska naklada *e*-knjiga za srednjoškolsku populaciju učenika. Nadalje D. Haugh (2016) ističe vrijednost kako tiskane tako i digitalne knjižnične građe koju je neophodno nabavljati u procesu transformacije knjižničarskih usluga, s posebnim naglaskom na akademsku zajednicu i korištenje *e*-časopisa u bazama podataka te knjižničnom fondu *e*-knjiga.

M. Zipke (2014) pojašnjava načine kvalitetnog oblikovanja knjižničnog digitalnog fonda *e*-knjiga za učenike te korištenja aplikacija za čitanje interaktivnih knjiga, tj. *e*-knjiga s animacijama, glazbom, zvučnim efektima, isticanjem teksta, ugrađenim rječnikom, interakcijom s glavnim likom, prijevodom na strani jezik i sl. R. Doiron (2011) istraživao je proces izgradnje zbirke *e*-knjiga, s naglaskom na *e*-lektire, uz korištenje *e*-čitača u školskoj knjižnici. U istraživanju se zaključuje da školski knjižničari promoviraju čitalačku pismenost, dok korištenje digitalnih alata i *e*-knjiga može pozitivno utjecati na motivaciju učenika u stvaranju pozitivnih čitalačkih navika. U kontekstu navedenoga, Nicholas i suradnici (2008) proveli su istraživanje na 120 sveučilišta o korištenju *e*-knjiga s naglaskom na način nabave *e*-knjige i razlog korištenja *e*-knjige. Rezultati istraživanja potvrdili su da 61 % studenata koristi *e*-knjige za učenje.

Školska knjižničarka A. Rothman (2017) među srednjoškolskim učenicima analizirala je tijekom jedne nastavne godine upotrebu *e*-čitača za čitanje *e*-knjiga u slobodno vrijeme. Učenici su prije početka projekta bili intervjuirani o iskustvu čitanja *e*-knjiga korištenjem različitih uređaja. Tijekom istraživanja učenici su istaknuli da radije čitaju *e*-knjige na portalu javne knjižnice, a ne preuzimanjem *e*-knjige na svoje računalo i na *e*-čitač. Nadalje Long i Szabo (2016) istražile su utjecaj uređaja *e*-čitača na motivaciju za čitanje učenika osnovnih škola u odnosu na motivaciju za čitanje tiskanih tekstova i knjiga. Kvalitativna i kvantitativna metoda istraživanja pokazuje jednaku razinu motivacije učenika za čitanje papirnatih knjiga kao i knjiga na *e*-čitaču. Jednu od prvih studija o korištenju prijenosnih čitača *e*-knjiga proveli su M. C. Pattuelli i D. Rabina (2010) te su analizom dnevnika i intervjuata studenata knjižničnih i informacijskih znanosti zaključili da je njihovo korištenje na bilo kojem mjestu i u bilo koje vrijeme ključno ne samo za razvoj nego i poboljšanje čitalačke pismenosti. Vrijednost i kvalitetu digitalnih uređaja za čitanje *e*-knjiga posebice ističe L. C. Larson (2010) svojom studijom slučaja, potvrđujući da čitanje *e*-knjiga, posebno interaktivnih *e*-knjiga, utječe ne samo na

razvoj čitalačke nego i digitalne pismenosti učenika. U tom kontekstu, nužnost potrebne edukacije o interaktivnom korištenju knjiga ističu Abdullah i Gibb (2008).

Ističe se, nadalje, opsežno provedeno istraživanje u Švedskoj o temi čitanja učenika, adolescenata od 12 do 15 godina, kao dio istraživačkog projekta „Čitati ili ne čitati: studija čitalačkih praksi u obveznoj školi“. Rezultati tog istraživanja o čitanju zadanih djela (lektira) iz četiriju nastavnih predmeta – Engleski jezik, Povijest, Kemija i Švedski jezik – zasnovani su na učeničkim doživljajima i motivaciji čitanja lektire u školi i kod kuće, kao i motivaciji čitanja djela prema vlastitom izboru u slobodno vrijeme. Istraživanje je utvrdilo veću motiviranost za čitanje zadanih djela iz nastavnih predmeta koje učenici moraju pročitati tijekom održavanja nastave ili nastaviti čitati kod kuće, a manju za čitanje djela prema vlastitom izboru u slobodno vrijeme (Winberg et al., 2022). U Danskoj je provedeno istraživanje među učenicima viših razreda, od 12 godina, na temu čitanja tijekom održavanja nastave na daljinu tijekom pandemije koronavirusa. Na temelju analize digitalnih podataka iz aplikacije za čitanje koju su učenici koristili rezultati istraživanja utvrdili su nejednakosti u čitalačkim navikama i ponašanju učenika prije, tijekom i nakon nastave na daljinu. Nastala nejednakost u čitalačkom ponašanju učenika bila je zabilježena samo tijekom prvog zatvaranja škola kada su učenici čitali više (Reimer et al. 2021). U Grčkoj i Cipru su Chalari i Vryonides (2022) tijekom održavanja nastave na daljinu zbog pandemije koronavirusa provele istraživanje među adolescentima između 14. i 16. godine na temu čitanja. Rezultati su pokazali vrlo visoku razinu adolescentske čitalačke pismenosti koju su povezali s kvalitetnom socioekonomskom obiteljskom situacijom. C. Alban Conto i suradnici (Alban Conto et al., 2021) iz UNICEF-a autori su članka u kojemu je kompetencija čitanja istaknuta kao vrijednost koja se kod učenika mora razvijati tijekom predškolske, osnovnoškolske i srednjoškolske dobi. Autori su, na temelju provedenih anketa u 13 zemalja, utvrdili da je tijekom održavanja nastave na daljinu zbog pandemije bolesti COVID-19 velik broj učenika prekinuo školovanje, što povezuju s vrlo slabim rezultatima čitalačke pismenosti.

Sung i Chiu (2021) proveli su istraživanje o roditeljskoj sklonosti korištenja pametnih telefona i čitanje *e*-knjiga u svrhu ispunjavanja školskih obaveza njihove djece. U intervjuima su se roditelji iz Hong Konga, čija djeca pohađaju osnovnu i srednju školu, izjasnili da bi za svoju djecu radije izabrali tiskane knjige u odnosu na *e*-knjige. Posljedica održavanja nastave na daljinu tijekom pandemije bolesti COVID-19 utjecala je na jačanje svijesti kako nastavnika tako i roditelja da korištenje *e*-knjige za učenje i čitanje ima dodatnu vrijednost na razvoj kako čitalačke tako i digitalne pismenosti učenika. U Kazahstanu su Akhmetova, Imambayeva i Capó (2022) proveli istraživanje o stavu adolescenata, između 12. i 15. godine prema čitanju i postignućima koja ostvaruju u čitanju na kazaškom, ruskom i engleskom jeziku. Rezultati istraživanja dokazali su pozitivne stavove učenika prema čitanju, ali slabija postignuća u čitanju na navedenim jezicima. Osam autora iz

Njemačke (Ludewig et al., 2022) provelo je istraživanje o uspjehu čitanja učenika četvrtih razreda osnovne škole kako bi usporedili rezultate istraživanja PIRLS 2016. sa svojim istraživanjem provedenim 2021. godine tijekom pandemije koja je utjecala na organizaciju nastave i učenja. Rezultati istraživanja pokazali su pad srednjeg uspjeha u čitanju, što se objašnjava utjecajem pandemije. Nakon pandemije bolesti COVID-19, autori Domingue i suradnici (2022) istraživali su brzinu i kvalitetu usmenog čitanja osnovnoškolskih učenika, učenika engleskog govornog jezika i studenata. Istraživanje je obuhvatilo analizu čitanja ispitanika na glas u trajanju nekoliko minuta. Rezultati su pokazali negativne promjene u kvaliteti usmenog čitanja koje su se dogodile nakon pandemije, što upućuje na zaključak da je neophodno planirati edukacije učenika za razvoj čitalačke pismenosti.

U Republici Hrvatskoj provedena su istraživanja o digitalizaciji knjiga, izgradnji portala s digitalnim knjigama i drugim sličnim projektima, ali dosad nisu zabilježena istraživanja o korištenju *e*-lektire u školama.

U Američkom kutku Knjižnice i čitaonice Bogdana Ogrizovića u Zagrebu proveden je pilot-projekt na temelju kojega M. Lončar (2013: 104) utvrđuje da elektroničke knjige omogućuju korisnicima novi i drugačiji doživljaj čitanja teksta koji je u obliku tekstualne i/ili slikovne datoteke, tj. skenirane tiskane knjige, i audio knjige. Iako su poneke knjižnice pokrenule projekte digitalizacije zanimljivih i/ili traženih naslova iz vlastitih zbirki, rijetki su primjeri poput digitalizacija slobodnog djela, prvog izdanja knjige Čudnovate zgone šegrta Hlapića, autorice Ivane Brlić-Mažuranić, što ulazi u kontekst teme ovoga članka, dostupnost *e*-lektire. Zanimanje za posudbu i čitanje *e*-knjiga, digitaliziranih knjiga i cjelovitih digitalnih sadržaja zadržalo se i nakon otvaranja knjižnica koje su svoje usluge pružale na daljinu tijekom pandemije bolesti COVID-19 u Republici Hrvatskoj, a potvrdile su Semenski, Ille i Cej (2021: 155), što je utjecalo na izradu novih sadržaja i stvaranje novih knjižničarskih usluga.

U literaturi hrvatskog govornog područja malen je broj objavljenih članaka o čitanju, knjizi, digitalnoj knjizi, *e*-lektiri u srednjoj školi, dok u Nacionalnom repozitoriju završnih i diplomskih radova postoji određen broj relevantnih tema o digitalnim knjigama i *e*-lektirama.

Tako je J. Đogić (2022) u diplomskom radu *Nove tehnologije i trendovi u online nastavi tijekom pandemije* istraživao CARNet-ove aplikacije u sklopu projekta „e-Škole: Mobile Device Management (MDM)“ Loomen, e-Laboratorij, CARNet Meduza i *e*-lektire. Portal *e*-lektire analizirao je prema posjećenosti portalu u 2019. godini, koji je dostupan svim korisnicima. U diplomskom radu *Implementacija elektroničkih knjiga u osnovnu školu* M. Katalenić (2020) je istraživao učestalost korištenja *e*-lektira u osnovnoj školi za koju je kreirao mrežnu stranicu s dostupnim *e*-lektirama u slobodnom pristupu i s dozvolom autora kako bi učenici postali spremniji na korištenje i čitanje *e*-lektira te je istaknuo potrebu opremanja škola s *e*-čitačima radi očuvanja fizičkog zdravlja učenika. Lj. Čulić (2019)

u svom diplomskom radu kvalitativnom metodom polustrukturiranog intervjua obrađuje temu *Obveza čitanja lektire učenika osnovnih i srednjih škola – perspektive nastavnika hrvatskog jezika i književnosti* s naglaskom na ulogu učitelja i nastavnika koji motiviraju učenike na čitanje i razvijaju strategije za pripremu, realizaciju i vrednovanje nastave lektire te zaključuje da se nastava lektire planira kao nastava usmjerena na učenike, iako zainteresiranost za čitanje srednjoškolaca opada u odnosu na osnovnoškolce. U diplomskom radu *Uloga e-knjige u srednjoškolskoj lektiri u Hrvatskoj* M. Bulaja (2018) potvrđuje da srednjoškolci imaju negativan stav prema lektiri, čitanju lektire i da radije čitaju lektiru u tiskanom formatu te da nisu upoznati s portalom *e-lektire* na kojemu su besplatno dostupne digitalizirane lektire. T. Belak (2018) u diplomskom radu *Učenički i nastavnički stavovi o lektiri u elektroničkom obliku i upućenosti u portal eLektire* potvrđuje svoje pretpostavke da učenici imaju negativan stav o lektiri i da žele uvođenje promjena u nastavi lektire interaktivnim sadržajima, ali ne čitaju *e-lektire* na svojim dostupnim mobilnim uređajima. Nastavnici također imaju negativan stav prema čitanju lektira u elektroničkom obliku, a nesustavno i rijetko koriste informacijsko-komunikacijsku tehnologiju u nastavi te nisu dovoljno upoznati s definicijom *e-knjige* i mogućnostima portala *e-lektire*, baš kao ni učenici.

M. Zadavec (2017) obranila je diplomski rad *E-lektira u knjižnicama osnovnih škola Primorsko-goranske županije* u kojemu ističe pozitivan utjecaj digitalizacije kao suvremenog procesa na promjene koje se događaju u nastavi te naglašava prednosti i nedostatke *e-lektire* analizirajući portal *e-lektire* prema *Prijedlogu kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira* objavljen 2016. godine u izdanju Nacionalne i sveučilišne knjižnice Zagreb. Autorica je na temelju dobivenih rezultata upitnika, koji su ispunjavali knjižničari osnovnih škola u Primorsko-goranskoj županiji, zaključila da su učenici u velikom postotku nezainteresirani za lektiru koju čitaju jer moraju, dobro su upoznati s portalom *e-lektire* jer su ih knjižničari ponekad upućivali na dostupnost lektire na portalu *e-lektire* zbog nedovoljnog broja primjeraka u školskoj knjižnici. Učenici koriste portal *e-lektire*, iako inzistiraju na posudbi lektire kao fizičke jedinice, a knjižničari su pozitivno ocijenili portal *e-lektire* zbog dostupnosti lektirnih naslova, mada smatraju da *e-lektira* nikada neće zamijeniti fizičku jedinicu lektire. *E-knjige u osnovnoškolskom obrazovanju: na primjeru hrvatskih školskih knjižnica* naslov je diplomskog rada u kojemu A. Belli Biloslavo (2017) zaključuje da je nemoguće u potpunosti zamijeniti tiskanu knjigu elektroničkom unatoč razvijenoj i dostupnoj informacijsko-komunikacijskoj tehnologiji, a uloga je nastavnika smanjiti udaljenost učenika prema *e-knjizi* koji su, prema rezultatima provedenog istraživanja, više udaljeni od učenika. Također je istaknuta uloga školskih knjižničara koji bi trebali nabavljati i promovirati *e-knjige* koje su u osnovnim školama nedovoljno korištene. A. Ledenko (2017) u diplomskom radu *Digitalizacija u knjižnici i autorsko pravo* posebno ističe program „e-Europa“ iz 2005., kada je pokrenut program *e-Hrvatska*, čiji je cilj

transformacija hrvatskog društva u društvo znanja te analizira nacionalne projekte digitalizacije u 11 narodnih i gradskih knjižnica, rezultate Digitalnog akademskog arhiva i repozitorija (Dabar) i digitalizaciju baštine u NSK-u i HAZU-u te poražavajuće podatke nakon analiziranja mrežnih stranica osnovnih škola u Rijeci koje nemaju dostupnu poveznicu na portal *e-lectire*. *Platforme za prodaju i posudbu e-knjiga u Hrvatskoj i svijetu* naslov je diplomskog rada M. Malogorski (2016) u kojemu donosi povijesni prikaz knjige, e-knjige, digitalizacije tiskanih knjiga, projekata e-knjiga s pozitivnim i negativnim odlikama te s kvalitativnom analizom e-knjige u suvremenom dobu uspoređuje platforme Amazon i TookBook na kojima se prodaju i posuđuju e-knjige. Autorica zaključuje da će budućnost platformi za posuđivanje e-knjiga ovisiti o mentalitetu i prilagodbi čovjeka načinu života u 21. stoljeću. A. Katanović (2015) u diplomskom radu *Knjižnice u digitalnom okruženju* kvalitativnom analizom tumači povijesni pregled knjige i knjižnice kao komunikacijskog medija koji, razvojem komunikacijskih tehnologija i modela, postaje dostupan na daljinu svakome čovjeku. Nove tehnologije i modeli utječu i na razvoj novih *online* knjižničarskih usluga u digitalnom svijetu.

Dakle moguće je zaključiti da je nacionalni korpus izvora literature o istraživanju teme digitalizacije i dostupnosti lektira/e-lectira za srednjoškolsku populaciju učenika vrlo skroman, uglavnom obrađen u ocjenskim radovima, ali znanstveno neistražen.

3. Istraživanje

3.1. Cilj istraživanja i istraživačka pitanja

Istraživanje u ovom članku usmjereno je na analizu CARNet-ovih podataka o korištenju portala *e-lectire* na kojem su besplatno dostupna digitalizirana književna djela za cjelovito čitanje ili lektira učenicima srednjih škola, od početka postojanja portala *e-lectire* 2010. godine pa do 2021. godine, kao i doprinos popularizaciji čitanja lektira učenika od 1. do 3. razreda srednjoškolske razine u Osječko-baranjskoj županiji.

Cilj je i svrha ovog istraživanja utvrditi i razinu zainteresiranosti te korištenja portala *e-lectire* kod srednjoškolskih učenika, kojima su dostupni obvezni naslovi digitaliziranih lektira, u odnosu na dostupnost lektire kao fizičke knjige u školskoj knjižnici. Dvostrukom dostupnošću naslova lektira uklonjene su prepreke za posudbu i čitanje obveznih književnih djela, što bi trebalo biti jamstvo razvoja srednjoškolske čitalačke pismenosti.

Postavljene su tri hipoteze:

H1 – Portal *e-lectire* koriste učenici srednjih škola radi posudbe digitalizirane lektire.

H2 – Dostupnost digitaliziranim lektirama na portalu *e-lektire* nije pridonijela popularizaciji čitanja lektira kod učenika srednjih škola.

H3 – Portal *e-lektire* pridonio je relativno većem broju posudbi digitalizirane lektire u vrijeme pandemije bolesti COVID-19.

Kako bi se potvrdile ili opovrgnule navedene hipoteze, postavljena su istraživačka pitanja kako slijedi:

1. Koji su naslovi lektira učenicima srednjih škola u Osječko-baranjskoj županiji najzanimljiviji, tj. najnezanimljiviji?
2. Gdje učenici srednjih škola najviše posuđuju lektire i knjige za čitanje?
3. Koriste li učenici srednjih škola u Osječko-baranjskoj županiji portal *e-lektire*?
4. Doprinosi li dostupnost digitaliziranim lektirama na portalu *e-lektire* popularizaciji čitanja lektira kod učenika srednjih škola u Osječko-baranjskoj županiji?
5. Je li dostupnost *e-lektira* na portalu *e-lektire* doprinijela većem broju posudbi digitalnih lektira u vrijeme pandemije bolesti COVID-19?
6. Kako učenici srednjih škola u Osječko-baranjskoj županiji ocjenjuju portal *e-lektire*?
7. Na kojem mediju, tiskanom ili elektroničkom, učenici srednjih škola u Osječko-baranjskoj županiji čitaju lektire?

Pretpostavke su se nastojale potvrditi na temelju dviju istraživačkih metoda: H1 i H3 ispitane su analizom podataka dobivenih od CARNet-a te su isti strukturirani unutar odgovarajućih tablica, a H2 podacima prikupljenima anketnim upitnikom na daljinu među srednjoškolcima od 1. do 3. razreda u Osječko-baranjskoj županiji koji se provodio od 1. do 15. lipnja 2022.

Budući da je upitnik oblikovan na temelju postavljenih hipoteza, istraživačka su pitanja bila povezana izravno s njima: s 1. hipotezom (Portal *e-lektire* učenici srednjih škola koriste radi posudbe digitalizirane lektire.) povezano je drugo istraživačko pitanje (Gdje učenici srednjih škola najviše posuđuju lektire i knjige za čitanje?) i treće pitanje (Koriste li učenici srednjih škola u Osječko-baranjskoj županiji portal *e-lektire* na kojem su dostupne digitalne, tj. *e-lektire*?); s 2. hipotezom (Dostupnost digitaliziranim lektirama na portalu *e-lektire* nije pridonijela popularizaciji čitanja lektira kod učenika srednjih škola.) povezano je prvo istraživačko pitanje (Koji su naslovi lektira učenicima srednjih škola u Osječko-baranjskoj županiji najzanimljiviji, tj. najnezanimljiviji?) te četvrto pitanje (Doprinosi li dostupnost digitaliziranih lektira na portalu *e-lektire* popularizaciji čitanja lektira kod učenika srednjih škola u Osječko-baranjskoj županiji?); s 3. hipotezom (Portal *e-lektire* pridonio je relativno većem broju posudbi digitalizirane lektire u vrijeme pandemije bolesti COVID-19.) povezano je peto istraživačko pitanje (Je li dostu-

pnost *e*-lektirama na portalu *e-lektire* doprinijela većem broju posudbi digitalnih lektira u vrijeme pandemije bolesti COVID-19?), šesto pitanje (Kako bi učenici srednjih škola u Osječko-baranjskoj županiji ocijenili portal *e-lektire*?) i sedmo pitanje (Na kojem mediju, tiskanom ili elektroničkom, učenici srednjih škola u Osječko-baranjskoj županiji čitaju lektire?).

3.2. Istraživačke metode

Istraživanje se temelji na kvantitativnoj metodi, strukturiranju i analizi kvantitativnih podataka koje prikuplja CARNet vezano uz korištenje portala *e-lektire* od 2010. do 2021. godine te na *online* upitniku koji je priređen za srednjoškolske učenike. Rezultati dobiveni iz *online* upitnika analizirani su i obrađeni deskriptivnom statističkom metodom.

Online upitnik sastojao se od 15 pitanja koja su strukturirana u četiri skupine. U prvoj skupini nastojalo se saznati o demografskim obilježjima ispitanika s obzirom na dob i spol. Učenici su na dva pitanja odabrali ponuđene odgovore (pohađaju li 1., 2. ili 3. razred srednje škole) i kojeg su spola. Drugu skupinu od 7 pitanja činila su pitanja o čitanju knjiga, lektira i *e*-lektira. Pet pitanja nudilo je mogućnost odabira ponuđenih odgovora, a dva su pitanja bila otvorenog tipa i učenici su u njima odgovarali o njima najzanimljivijim, odnosno najnezanimljivijim naslovima lektira. Treća skupina pitanja odnosila se na čitanje lektira i *e*-lektira tijekom pandemije bolesti COVID-19. Tri su pitanja u toj skupini nudila mogućnost odabira ponuđenih odgovora o posudbi knjiga iz knjižnica (školskih, narodnih ili gradskih), zatim iz obiteljske knjižnice ili od prijatelja. Preostala dva pitanja bila su usmjerena na samo čitanje te čitanje lektirnih naslova i drugih knjiga. Četvrtu skupinu činila su pitanja o pristupu, sadržaju i korištenju portala *e-lektire*. U jednom pitanju ponuđeno je 9 tvrdnji koje su učenici ocjenjivali na ljestvici od 1 do 5. U dva je pitanja bilo moguće odabrati jedan od ponuđenih odgovora o pristupu portalu *e-lektire* i o preporuci portala *e-lektire*.

3.3. Sudionici i postupak

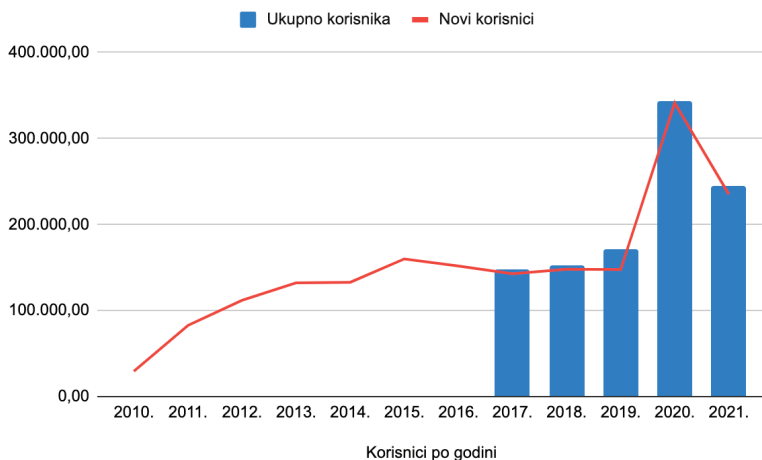
Istraživanje se sastojalo od dvaju dijelova. Prvi dio istraživanja sastojao se od nekoliko koraka u svrhu dobivanja informacije od CARNet-a o korištenju portala *e-lektire*. Uredništvu portala *e-lektire* poslano je pismo elektroničkom poštom o mogućnosti dobivanja informacija za korištenje portala *e-lektire* učenika srednjih škola kojima je dostupna lektira u digitalnom formatu. Nakon potvrdnog povratnog odgovora uslijedila su dva susreta na daljinu korištenjem videokonferencijskog alata s ciljem dobivanja informacije o podacima iz CARNet-ove baze podataka koji bi bili relevantni za temu. Potom je dogovoreno koji su podaci potrebni kako bi ih se izdvojilo iz baze. Nakon desetak dana elektroničkom poštom stigli su izdvojeni podaci o korisnicima i korištenju portala *e-lektire* koji su razvrstani u tablice te su analizirani i interpretirani.

Drugi dio istraživanja sastojao se od anketnog upitnika na daljinu za srednjoškolarce od 1. do 3. razreda u Osječko-baranjskoj županiji, čiji je cilj istražiti stavove o lektiri te utvrditi korištenje portala *e-lektire* na kojemu su dostupne digitalizirane obvezne srednjoškolske lektire u odnosu na dostupnost lektire u školskoj knjižnici. Učenici srednjih škola, njih 385, anonimno su ispunjavali mrežni upitnik od 1. do 15. lipnja 2022. pred završetak nastavne godine, čiju su poveznicu dobili u razrednu elektroničku poštu koju su individualno otvorili na svojim pametnim telefonima i pristupili ispunjavanju. Prosječno vrijeme ispunjavanja upitnika iznosilo je 4 minute i 34 sekunde. Upitnik je kreiran u digitalnom alatu za izradu upitnika *Google Forms* s 15 pitanja otvorenog tipa i višestrukog izbora.

3.4. Rezultati istraživanja

Podaci s portala *e-lektire* prikazani su za razdoblje korištenja portala za javnost od 2010. do 2021. godine. Na slici 1 vidljivi su podaci o ukupnom broju korisnika i o novom broju korisnika portala koji pokazuju da je od početka postojanja portala evidentiran broj novih korisnika, a ukupan broj korisnika zabilježen je tek od 2017. godine.

Ukupan broj korisnika nije zabilježen sve do 2017. godine, a od tada do danas vidljiv je godišnji porast ukupnog broja korisnika portala *e-lektire*. U 2020. godini zabilježen je 100 % veći ukupan broj korisnika u odnosu na prethodnu godinu. Broj novih korisnika zabilježen je svake godine, a od 2010. godine uočava se porast novih korisnika u odnosu na ukupan broj korisnika.

Slika 1. Ukupan broj korisnika i broj novih korisnika portala *e-lektire* od 2010. do 2021. godine

Broj pregleda portala *e-lectire* raste iz godine u godinu da bi 2020. dosegnuo vrhunac, kao i prosječno vrijeme korištenja (vidi tablica 1).

Tablica 1. Ukupan broj pregledavanja i prosječno vrijeme zadržavanja na portalu *e-lectire*

Korištenje portala e-lectira	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Pregled stranice	222 995	691 866	1 026 903	1 421 280	1 387 145	1 667 140	1 612 435	1 504 540	1 673 627	1 849 576	4 497 922	2 174 477
Prosječno vrijeme korištenja	00:03:50	00:04:19	00:04:29	00:04:54	00:04:42	00:04:30	00:04:33	00:04:20	00:04:26	00:04:11	00:04:51	00:03:29

Portal *e-lectire* dostupan je korisnicima, učenicima, ne samo u Republici Hrvatskoj nego i u svijetu gdje se realizira nastava na hrvatskom jeziku (vidi tablica 2). Korisnici portala *e-lectire* aktivni su kako u Hrvatskoj tako i u Bosni i Hercegovini, Srbiji i Njemačkoj od početka postojanja portala 2010. godine, zatim u Sjevernoj Makedoniji od 2012., u SAD-u od 2013., a u Crnoj Gori od 2014. godine. Prema navedenim podacima, vidljivo je učestalo korištenje portala *e-lectire* od početka do danas u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Srbiji, a u ostalim državama koristi se već prema tome ima li učenika za koje je organizirana nastava na hrvatskome jeziku. U tablicama su prikazani numerički podaci o godinama korištenja portala *e-lectire*, a polja bez numeričkih podataka godine su za koje nedostaju podaci o korištenju.

U tablici 2 objavljeni su statistički podaci o korisnicima portala *e-lectire* u Hrvatskoj i u svijetu od 2010. do 2021. godine. Vidljiv je porast ukupnog broja korisnika. Od 2017. godine podaci prate i broj novih korisnika u odnosu na ukupan broj korisnika. Korisnici iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Srbije redovito koriste portal *e-lectire*. Zabilježeno je korištenje korisnika iz Njemačke koji su portal koristili u 2010. godini i ponovno od 2016. do danas. Korisnici iz SAD-a koriste ga prvi puta 2013. godine, potom 2015. i ponovno od 2018. do danas. U Sjevernoj Makedoniji portal je korišten samo 2012. godine, a u Crnoj Gori od 2014. do 2017. godine. Od 2011. do 2014. godine zabilježen je manji broj geografski neodređenih korisnika.

Tablica 2. Korisnici portala *e-lectire* u Republici Hrvatskoj i u svijetu

Države/godine	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Hrvatska	26 981 (91,59%)	77 657 (93,72%)	101 074 (90,14%)	113 398 (85,56%)	112 219 (84,31%)	139 745 (87,14%)	129 072 (84,85%)	126 388 (85,66%)	130 942 (86,39%)	151 012 (88,52%)	320 222 (93,58%)	226 467 (92,03%)
Bosna i Hercegovina	1 310 (4,44%)	3 506 (4,23%)	6 198 (5,53%)	9 880 (7,45%)	9 511 (7,15%)	8 934 (5,57%)	8 973 (5,90%)	8 642 (5,86%)	8 279 (5,46%)	8 916 (5,23%)	11 022 (3,22%)	9 382 (3,81%)
Srbija	540 (1,83%)	543 (0,66%)	1 835 (1,64%)	4 798 (3,62%)	6 600 (4,96%)	4 947 (3,08%)	7 180 (4,72%)	6 145 (4,16%)	4 800 (3,17%)	3 003 (1,76%)	2 140 (0,63%)	1 707 (0,69%)
Njemačka	65 (0,22%)	-	-	-	-	-	715 (0,47%)	838 (0,57%)	996 (0,66%)	1 166 (0,68%)	1 605 (0,47%)	1 410 (0,57%)
SAD	-	-	-	536 (0,40%)	-	720 (0,45%)	-	-	1 100 (0,73%)	1 704 (1,00%)	1 603 (0,47%)	920 (0,37%)
Sjeverna Makedonija	-	-	307 (0,27%)	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Crna Gora	-	-	-	-	776 (0,58%)	661 (0,41%)	1 036 (0,68%)	1 106 (0,75%)	-	-	-	-
neodređeni	-	290 (0,35%)	1 222 (1,09%)	1 441 (1,09%)	662 (0,50%)	-	-	-	-	-	-	-
Ukupno	28 896	81 996	110 636	130 053	129 768	155 016	146 976	143 119	146 117	165 801	336 592	239 886

U Hrvatskoj je zabilježeno korištenje portala *e-lectire* u 12 županija (vidi tablica 3). U šest županija – Splitsko-dalmatinska, Osječko-baranjska, Brodsko-posavska, Primorsko-goranska, Istarska, Zadarska i Varaždinska – zabilježeno je korištenje portala od 2010. do danas, a vidljiv je porast broja korisnika iz godine u godinu. U Zagrebačkoj županiji zabilježeno je korištenje portala od 2010. do 2013. godine, a u Gradu Zagrebu od 2013. do 2021. godine. Vukovarsko-srijemska županija ne koristi portal od 2016. do 2019. godine, Dubrovačko-neretvanska županija ne koristi 2013. godine i ponovno 2020. i 2021., a Međimurska županija koristi portal od 2016. godine. Broj novih korisnika portala raste u županijama od početka korištenja 2010. godine i između 2019. i 2021. godine kada je proglašena pandemija bolesti COVID-19.

Tablica 3. Korisnici portala *e-lectire* po županijama u Republici Hrvatskoj

po godini/ županije u RH	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Grad Zagreb	-	-	-	47 460 (41,85%)	67 963 (60,56%)	89 335 (63,93%)	74 377 (57,62%)	73 808 (53,60%)	81 029 (57,03%)	98 149 (59,30%)	206 850 (58,22%)	144 620 (57,95%)
Zagrebačka županija	16 982 (62,94%)	44 101 (56,79%)	53 777 (53,21%)	15 047 (13,27%)	-	-	-	-	-	-	-	-
Splitsko-dalmatinska županija	3 502 (12,98%)	5 730 (7,38%)	7 986 (7,90%)	9 126 (8,05%)	9 774 (8,71%)	12 193 (8,73%)	11 129 (8,62%)	9 595 (6,97%)	8 919 (6,28%)	12 228 (7,39%)	41 101 (11,57%)	25 785 (10,33%)
Osječko-baranjska županija	1 590 (5,89%)	4 215 (5,43%)	6 129 (6,06%)	5 767 (5,09%)	9 418 (8,39%)	9 586 (6,86%)	8 192 (6,35%)	9 491 (6,89%)	7 007 (4,93%)	8 543 (5,16%)	15 396 (4,33%)	13 816 (5,54%)
Brodsko-posavska županija	1 157 (4,29%)	5 265 (6,78%)	5 999 (5,94%)	7 177 (6,33%)	1 160 (1,03%)	4 553 (3,26%)	6 093 (4,72%)	6 619 (4,81%)	6 544 (4,61%)	6 171 (3,73%)	3 787 (1,07%)	3 320 (1,33%)
Primorsko-goranska županija	1 132 (4,20%)	3 603 (4,64%)	5 831 (5,77%)	5 316 (4,69%)	7 055 (6,29%)	8 404 (6,01%)	7 003 (5,43%)	7 897 (5,73%)	7 514 (5,29%)	9 147 (5,33%)	17 488 (4,92%)	11 515 (4,61%)
Vukovarsko-srijemska županija	1 052 (3,90%)	3 456 (4,45%)	4 164 (4,12%)	3 617 (3,19%)	3 438 (3,06%)	2 554 (1,83%)	-	-	-	-	10 322 (2,91%)	4 801 (1,92%)
Istarska županija	669 (2,48%)	1 988 (2,56%)	3 068 (3,04%)	5 085 (4,48%)	1 245 (1,11%)	2 101 (1,50%)	2 752 (2,13%)	3 359 (2,44%)	3 370 (2,37%)	3 408 (2,06%)	8 794 (2,48%)	5 974 (2,39%)
Zadarska županija	377 (1,40%)	1 894 (2,44%)	3 962 (3,92%)	4 832 (4,26%)	3 026 (2,70%)	2 645 (1,89%)	3 966 (3,07%)	5 271 (3,83%)	4 477 (3,15%)	3 865 (2,34%)	5 892 (1,66%)	6 165 (2,47%)
Varaždinska županija	193 (0,72%)	3 966 (5,11%)	5 801 (5,74%)	6 518 (5,75%)	6 321 (5,63%)	3 378 (2,42%)	5 238 (4,06%)	5 018 (3,64%)	5 408 (3,81%)	5 198 (3,14%)	12 221 (3,44%)	8 688 (3,48%)
Dubrovačko-neretvanska županija	162 (0,60%)	1 991 (2,56%)	3 379 (3,34%)	-	1 634 (1,46%)	2 282 (1,63%)	2 674 (2,07%)	3 933 (2,86%)	3 132 (2,20%)	2 678 (1,62%)	-	-
Međimurska županija	-	-	-	-	-	-	3 330 (2,58%)	5 151 (3,74%)	5 212 (3,67%)	5 493 (3,32%)	11 997 (3,38%)	7 031 (2,82%)
Ukupno	26 816	76 209	100 096	109 945	111 034	137 031	124 754	130 143	132 612	154 880	333 848	231 715

Drugi dio istraživanja sastojao se od anonimnog anketnog upitnika na daljinu namijenjenog učenicima od 1. do 3. razreda srednjih škola Osječko-baranjske županije. Cilj odgovaranja na postavljena pitanja bio je dobiti jasne odgovore srednjoškolaca o korištenju dostupnih digitaliziranih lektira na portalu *e-lectire* u odnosu na dostupnost i korištenje, tj. posudbu iz školske knjižnice. Upitnik od 15 pitanja ispunilo je 385 učenika srednjih škola od koji je 20,3 % (78) dječaka i 79,7 % (307) djevojčica, a koji pohađaju prvi razred 34,5 % (133), drugi razred 35,3 % (136) i treći razred 30,1 % (116).

Prema analizi rezultata upitnika, srednjoškolci čitaju lektire bez obzira jesu li posudili lekturu u školskoj knjižnici ili na portalu *e-lektire* 56,6 % (218), a ne čita njih 43,4 % (167).

U pitanju otvorenog tipa koja je lektira najzanimljivija za čitanje, učenici su samostalno pisali odgovore navodeći najzanimljivije naslove, od kojih su ovdje navedeni samo oni lektirni naslovi koje su učenici napisali u najvećem broju: *Lovac u žitu* (50), *Životinjska farma* (43), *Fahrenheit 451* (41), *Zločin i kazna* (30), *Patnje mladog Werthera* (20) i *Crni mačak* (20). Učenici su, također, u drugom pitanju otvorenog tipa samostalno napisali lektirne naslove koji su njima nezanimljivi, a u najvećem broju ističu se naslovi: *Antigona* (80), *Zločin i kazna* (23) i *Lovac u žitu* (22).

Srednjoškolci se pripremaju za nastavni sat lektire tako da si osiguraju dostupnu lekturu koju posude u knjižnici 47 % (181), koriste *e-lekturu* s portala 23,6 % (91), koriste sadržaj o zadanoj lektiri iz vodiča za lekturu 5,7 % (22), preuzimaju sažetak sadržaja lektire s interneta 44,9 % (173) i kombiniraju navedeno 35,3 % (136).

Učenici su ocjenjivali sadržaj portala *e-lektire* ocjenama od 1 (negativno) do 5 (odlično) za devet navedenih tvrdnji, čiji su rezultati prikazani u tablici 4, a obrađeni su deskriptivnom statističkom metodom.

Tablica 4. Korištenje portala *e-lektire*

Tvrdnja	Min	Max	Aritmetička sredina	Median	SD
Ocjena portala <i>eLektira</i> u cjelini	25	118	3,60	101	1,166
Lektira se lagano pronalazi na portalu <i>eLektira</i>	22	140	3,77	92	1,189
Sve lektire su dostupne na portalu <i>eLektira</i>	17	113	3,47	93	1,208
Tekst lektira u elektroničkom obliku je čitljiv	22	167	3,86	75	1,222
Zadovoljstvo postojanje portala <i>eLektira</i>	19	156	3,85	83	1,173
Lako se pronalaze autori <i>e-lektira</i>	16	169	3,93	79	1,151
Sluša audio lektire	35	151	2,55	68	1,507
Postojanje portala <i>eLektira</i> je potrebno za učenike	16	156	3,86	84	1,144
Portal <i>eLektire</i> omogućava dostupnost lektire za čitanje	17	171	3,95	83	1,153

Srednjoškolci posuđuju lektire u školskoj knjižnici 74,3 % (286), u narodnoj/gradskoj knjižnici 33,5 % (129), imaju u obiteljskoj knjižnici 3,4 % (13), posuđuju od prijatelja 5,2 % (20) i s portala *e-lektire* 38,4 % (148). Tijekom pandemije bolesti COVID-19 lekturu su posuđivali kombinirano iz školske knjižnice 24,9 % (96), narodne/gradske knjižnice 26,8 % (103), imali u obiteljskoj knjižnici 4,9 % (19), posudili od prijatelja 5,5 % (21) i s portala *e-lektire* 66,5% (256). Srednjoškolci čitaju knjige koje nisu na popisu lektira 45,5 % (175), a ne čita njih 54,5 % (210). Lektire se čitaju u tradicionalnom, tiskanom izdanju knjige 44,4 % (171), kao elektroničke knjige 29,9 % (115), a u kombinaciji tiskanog i digitalnog izdanja 25,7 % (99). Tijekom pandemije bolesti COVID-19 lektire su se čitale u tiskanom izdanju 18,7 % (72), u digitalnom izdanju 64,7 % (249), u kombinaciji 16,6 %

(64). Jedan broj srednjoškolaca izjavio je da su više čitali lektire, njih 10,4 % (40), a nisu čitali više 69,1 % (266) te ne zna 20,5 % (79). Za čitanje digitalnog formata lektire koriste pametni telefon 55,6 % (214), tablet 3,6 % (14), stolno računalo 13 % (50), prijenosno računalo 26,8 % (103) i e-čitač knjiga 1 % (4). Srednjoškolci mjesečno pročitaju jednu knjigu 36,9 % (142), niti jednu 23,9 % (92), jednu do dvije 33,8 % (130), tri do pet 4,9 % (19) i više od pet 0,5 % (2). Portal *e-lektire* 72,7 % (280) srednjoškolaca preporučilo bi svojim vršnjacima, ne bi ga preporučilo 4,9 % (19) i ne zna 22,3 % (86). Portalu *e-lektire* srednjoškolci su pristupili jednom 14 % (54), više puta 76,4 % (294), niti jednom 9,6 % (37).

3.5. Rasprava

Na temelju prikupljenih podataka uočava se korištenje portala *e-lektire* u šest europskih država, jednoj američkoj i u neodređenim državama za koje nije bilo moguće utvrditi ni porijeklo ni broj pristupa. Učenici koji uče hrvatski jezik u Republici Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Srbiji, Crnoj Gori, Sjevernoj Makedoniji, Njemačkoj i SAD-u imaju pristup lektiri kako u tiskanom obliku u školskoj knjižnici tako i u digitalnom obliku na ovome portalu. Između 84,31 % i 93,72 % korisnika od 2010. do 2021. godine pristupa portalu *e-lektire* iz Republike Hrvatske, od 3,22 % do 7,45 % iz Bosne i Hercegovine, iz Srbije od 0,63 % do 4,96 %. Nadalje, između 0,22 % i 0,68 % korisnika u navedenom razdoblju pristupa iz Njemačke (između 2011. i 2015. nema podataka o korištenju). Korisnici iz Crne Gore koriste portal *e-lektire* od 2014. do 2017. godine u malom postotku – od 0,41 % do 0,75 %, a korištenja iz Sjeverne Makedonije zabilježena su samo 2012. godine u vrlo malom postotku od 0,27 %. Portal *e-lektire* koristilo je 0,37 % do 1,00 % korisnika iz SAD-a i to 2013., 2015. te od 2018. do 2021. Najmanji ukupan broj godišnjih korisnika portala zabilježen je 2010. godine s 28 896 korisnika, a najveći broj korisnika zabilježen je 2020. godine s 336 592 korisnika. Broj korisnika portala povećavao se svake godine, dok je najveći broj korištenja zabilježen tijekom pandemije koronavirusa.

Analitički sustav portala *e-lektire* bilježi broj korisnika koji koriste digitalne sadržaje na portalu i bilježi broj pregledavanja sadržaja, a za razdoblje od 2010. godine postoje i zabilježeni podaci o prosječnom vremenu zadržavanja korisnika na pojedinoj stranici. Podaci pregledavanja portala *e-lektire* zabilježeni su 2010. godine s najmanjim brojem od 222 995, a najveći broj pregledavanja je 4 497 922 i to u 2020. godini tijekom pandemije bolesti COVID-19. Prosječno je vrijeme zadržavanja korisnika na portalu *e-lektire* 2021. godine 3 minute i 29 sekundi. Sličan prosjek zabilježen je i za 2010. godinu, kada je iznosio 3 minute i 50 sekundi. Najduži prosjek vremena korištenja portala zabilježen je 2013. godine te je iznosio 4 minute i 54 sekunde, što je približno prosječnom vremenu zabilježenom 2020. godine, kada je ono iznosilo 4 minute i 51 sekundu.

Podaci ukazuju da se portal od 2010. do 2021. koristio u 12 hrvatskih županija. Korisnici portala *e-lectire* zabilježeni su u Zagrebačkoj županiji od 2010. do 2013. godine dok za godine koje slijede ne postoje podaci. Korisnici iz Grada Zagreba zabilježeni su pak od 2013. do 2021. godine. Najveći broj korisnika na portalu iz Zagrebačke županije bio je 2010. kada su činili 62,94 % ukupnog broja korisnika. Najmanji broj korisnika portala iz Zagrebačke županije zabilježen je 2013. godine kada su činili 13,27 % od ukupnog broja korisnika. Korisnici portala *e-lectire* iz Grada Zagreba činili su 2013. godine 41,85 % od ukupnog broja korisnika, što je ujedno godina s najmanjim udjelom korisnika iz Zagreba u ukupnom broju korisnika portala. Najveći udio korisnika iz Zagreba bio je 2015. godine kada je činio 63,93 % od ukupnog broja korisnika.

Iz ostalih hrvatskih županija portal *e-lectire* u kontinuitetu od 2010. do 2021. godine koriste korisnici iz Splitsko-dalmatinske, Osječko-baranjske, Brodsko-posavske, Primorsko-goranske, Istarske, Zadarske i Varaždinske županije. Najmanji udio korisnika u ukupnom broju korisnika iz Hrvatske u 2010. godini, a u kojoj je portal *e-lectire* pokrenut, imale su sljedeće županije: Varaždinska s 0,72 % korisnika, Zadarska s 1,40 % te Primorsko-goranska s 4,20 %. Godine 2014. godine portal je najmanje korišten u Brodsko-posavskoj županiji s 2,03 % korisnika te u Istarskoj s 1,11 %. U 2020. godini najmanje je korišten u Osječko-baranjskoj županiji s 4,33 % korisnika. Splitsko-dalmatinska županija bilježi najmanji broj korisnika 2018. godine s udjelom od 6,28 % korisnika. Najveći godišnji udio korisnika portala Splitsko-dalmatinska županija imala je 2010. godine, kada su korisnici iz te županije činili 12,98 % korisnika te 2020. godine, kada ih je iz iste županije bilo 11,57 %. Najveći udio korisnika iz Osječko-baranjske županije zabilježen je 2014. godine s 8,39 %. Brodsko-posavska županija bilježi najveći udio korisnika 2011. godine sa 6,78 %, Primorsko-goranska 2014. godine sa 6,29 %, 2013. godine Varaždinska županija bila je zastupljena s 5,75 %, Istarska s 4,26 % te Zadarska s 4,48 %. Korisnici iz Vukovarsko-srijemske županije koriste portal od 2010. do 2015. godine, a najmanji postotak korisnika imaju 2014. s 1,85 %, dok ta županija bilježi svoj najviši postotak korisnika u 2011. godini, kada ih je bilo 4,45 %. Iz Dubrovačko-neretvanske županije korisnici koriste portal od 2010. do 2012. te od 2014. do 2019. godine, s najmanjim udjelom korisnika 0,60 % u 2010. godini, a najvećim 2012. godine s 3,34 %. U Međimurskoj županiji portal se koristi od 2016. godine do danas (2022.), a udio korisnika iz te županije iznosi od 2,58 % do 3,74 %. Najmanji ukupan broj korisnika portala *e-lectire* zabilježen je 2010. godine kada ga je koristilo 26 816 korisnika, dok je 2020. godine zabilježen najveći broj korisnika, njih 333 848.

Portal *e-lectire* omogućio je srednjoškolicima pristup i korištenje lektire u digitalnom ili elektroničkom obliku, čime se proširila i povećala dostupnost naslova lektira ne samo posudbom u školskoj ili gradskoj/narodnoj knjižnici u tiskanom obliku nego i čitanjem lektire u digitalnom obliku na portalu *e-lectire*.

Drugi dio istraživanja sadržavao je pitanja srednjoškolskim učenicima od 1. do 3. razreda u Osječko-baranjskoj županiji koja se odnose na interese ispitanika o posudbi i čitanju lektira u tiskanom i elektroničkom obliku. Ukupno 385 srednjoškolaca valjano je ispunilo upitnik, za što su koristili svoje pametne telefone. Njih 56,6 % potvrdno je odgovorilo da čita lektire, dok 43,4 % učenika ne čita lektire. Njih 47 % posuđuje lektiru u knjižnici, 23,6 % učenika koristi lektiru s portala *e-lektire* kako bi se kvalitetno pripremili za nastavni sat lektire. Nadalje 44,9 % koristi građu o lektiri dostupnu na drugim internetskim stranicama, 5,7 % učenika koristi vodič za lektiru radi čitanja sažetaka, dok 35,3 % učenika kombinira čitanje lektire i ostalih navedenih izvora. 74,3 % učenika posuđuje lektire u školskoj knjižnici, što je pokazatelj opremljenosti knjižničnog lektirnog fonda. Njih 33,5 % posuđuje lektire u gradskoj/narodnoj knjižnici, a na portalu *e-lektire* lektiri pristupa 38,4 % učenika. Lektiru od prijatelja posuđuje 5,2 % učenika, dok njih 3,4 % knjige ima u obiteljskoj knjižnici.

Tijekom održavanja nastave na daljinu ili u hibridnom obliku istovremeno u školi i na daljinu, zbog pandemije COVID-19, 66,5 % učenika koristilo je portal *e-lektire* radi pristupa *e*-lektiri, njih 24,9 % posuđivalo je lektiru iz školske knjižnice, iz gradske/narodne njih 26,8 %, a njih 10,3 % iz obiteljske knjižnice i od prijatelja. Na drugo pitanje, o samom čitanju lektire, 64,7 % učenika odgovorilo je da je u tom razdoblju čitalo *e*-lektiru. U tiskanom obliku lektiru je čitalo 18,7 % učenika, a u kombinaciji tiskane i *e*-knjige lektiru je čitalo 16,6 % učenika.

Nadalje 10,4 % učenika odgovorilo je da je tijekom održavanja nastave na daljinu lektire čitalo više nego inače, a 69,1 % učenika nije čitalo više nego inače, što je veliki postotak jer su boravkom u kući doista imali vremena za čitanje lektire. 44,4 % učenika odgovorilo je da u uvjetima redovnog održavanja nastave u školi čita lektire u tiskanom izdanju, dok 29,9 % čita *e*-lektire, a 25,7 % učenika kombinira tiskanu lektiru i *e*-lektiru. Za čitanje *e*-lektira učenici u najvećem postotku koriste pametni telefon 55,6 %, prijenosno računalo 26,8 %, stolno računalo 13 %, a tablet ili *e*-čitač koristi njih 4,6 %. Knjige koje nisu obavezne čita 45,5 % učenika, dok uopće ne čita njih 54,5 %, što je doista veliki postotak. Ipak, jednu knjigu mjesečno pročita 36,9 % učenika, jednu do dvije 33,8 %, tri do pet i više od pet knjiga mjesečno pročita ukupno 5,4 % učenika, a niti jednu knjigu ne pročita 23,9 % učenika. Devet tvrdnji navedenih u upitniku o portalu *e-lektire* učenici su ocjenjivali ocjenama od 1 (negativan) do 5 (odličan): portal *e-lektire* u cjelini ocjenom odličan ocijenilo je njih 28,05 %; da se lektira lagano pronalazi na portalu *e-lektire* odličnom ocjenom ocijenilo je 36,36 % učenika; da su sve lektire dostupne na portalu *e-lektire* odličnom je ocjenom ocijenilo njih 25,45 %; da je tekst lektire u elektroničkom obliku čitljiv odlično ocijenilo je 43,37 %; da su zadovoljni postojanjem portala *e-lektire* odličnim je ocijenilo njih 40,51 %; 43,89 % učenika dalo je odličnu ocjenu za lagano pronalaženje autora *e*-lektira; 17,66 % odličnu ocjenu za slušanje audio lektire; 40,51% učenika odličnim je ocijenilo

tvrdnju da je portal *e-lectire* učenicima potreban; tvrdnju da portal *e-lectire* omogućava dostupnost lektire za čitanje odličnim je ocijenilo 44,41 % učenika. 76,4 % učenika bi portal *e-lectire* preporučilo više puta, a jednom bi ga preporučilo 14 % učenika, dok isti portal 9,6 % ne bi preporučilo.

Prethodno prikazani rezultati istraživanja potvrdili su tri postavljene hipoteze o korištenju portala *e-lectire*: portal *e-lectire* koriste učenici srednjih škola radi posudbe digitalizirane lektire, dostupnost *e-lectira* nije pridonijela popularizaciji čitanja srednjoškolaca, pozitivan je doprinos korištenja portala *e-lectire* relativno većem broju korištenja *e-lectire* tijekom pandemije bolesti COVID-19 kada je knjižnična usluga posudbe za korisnike bila nedostupna.

Potvrda prve hipoteze o prihvaćanju srednjoškolaca CARNet-ovog portala *e-lectire* na kojemu su dostupne digitalizirane lektire vidljiva je u odličnoj ocjeni koju je 28,5 % ispitanika dalo za portal *e-lectire* u cjelini. 36,36 % srednjoškolaca odličnim je ocijenilo lagano pronalaženje lektire na portalu, 25,45 % je ocijenilo odličnom ocjenom dostupnost svih lektira na portalu, čitljivost teksta lektire u elektroničkom obliku odličnim je ocijenilo 43,37 % srednjoškolaca, njih 43,89 % dalo je ocjenu odličan za lagano pronalaženje autora *e-lectira*, dok ih je 40,51 % odličnim ocijenilo portal *e-lectire* kao odgovor na njihove potrebe, a njih 44,41 % odličnim je ocijenilo laku dostupnost lektire za čitanje. Srednjoškolci ne koriste u većoj mjeri audio lektire na portalu *e-lectire*, što je potvrdilo 39,22 % ispitanih srednjoškolaca.

Rezultati istraživanja potvrdili su drugu hipotezu da dostupnost *e-lectira* na portalu *e-lectire* nije pridonijela popularizaciji čitanja lektira kod učenika srednjih škola. Upitnik je sadržavao dva pitanja otvorenog tipa na koja su srednjoškolci navodili naslove koje smatraju najzanimljivijima i nezanimljivima. Analizom njihovih odgovora ne može se utvrditi koji su naslovi lektira srednjoškolcima najzanimljiviji i nezanimljivi jer se neki istovjetni naslovi nalaze u oba odgovora. Lektira *Lovac u žitu* zanimljiva je za 50 učenika, a nije zanimljiva za 22 učenika, kao i lektira *Zločin i kazna*, koja je zanimljiva za 30 učenika, a nije za 23 učenika.

Treća hipoteza potvrđena je na temelju analiziranih CARNet-ovih podataka prema kojima je portal *e-lectire* pridonio relativno većem broju korištenja digitalizirane lektire tijekom pandemije bolesti COVID-19 kada je knjižnična usluga posudbe za korisnike bila nedostupna. Ukupan broj korisnika 2020. godine dva je puta veći u odnosu na 2019. godinu, a pregled portala *e-lectire* tri je puta veći te je dulje prosječno vrijeme korištenja portala. Ukupan broj korisnika 2020. godine veći je u Hrvatskoj u odnosu na prethodne godine korištenja portala *e-lectire*, što potvrđuju podaci i za Bosnu i Hercegovinu, ali broj korisnika nije veći niti povećan u Srbiji, Njemačkoj, SAD-u, dok za Sjevernu Makedoniju i Crnu Goru ne postoje podaci o ukupnom broju korisnika portala *e-lectire* od 2018. do 2021. godine. Ukupan broj korisnika povećan je 2020. godine tijekom pandemije u odnosu na prethodne godine korištenja portala *e-lectire* u Gradu Zagrebu, Splitsko-dalma-

tinskoj, Istarskoj, Vukovarsko-srijemskoj, Varaždinskoj i Međimurskoj županiji, a nema podataka o korištenju portala u Zagrebačkoj i Dubrovačko-neretvanskoj županiji te je smanjen broj korisnika u Osječko-baranjskoj, Brodsko-posavskoj, Primorsko-goranskoj i Zadarskoj županiji.

4. Zaključak

Razvoj informatičke tehnologije u 21. stoljeću omogućio je digitalizaciju knjiga koje, kao *e*-knjige, zahvaljujući sve većem korištenju informacijsko-komunikacijskih tehnologija, postaju široko dostupne korisnicima. *E*-knjige čitaju se na osobnim ili prijenosnim računalima, tabletima, *e*-čitačima, pametnim telefonima.

Književna djela za cjelovito čitanje ili školska lektira unaprijed su odabrani naslovi koje učenici tijekom formalnog odgojno-obrazovnog procesa čitaju te im je potrebno osigurati dovoljan broj primjeraka u knjižnici ili omogućiti dostupnost digitaliziranim naslovima lektira. Ministarstvo znanosti i obrazovanja je, u suradnji s CARNet-om, za učenike u Republici Hrvatskoj kreiralo portal *e-lektire* na kojemu su digitalizirane obvezne lektire koje su besplatno dostupne uz uvjet posjedovanja elektroničkog identiteta pri CARNet-u. Pristup digitaliziranim lektirama na portalu *e-lektire* nije vremenski niti geolokacijski ograničen.

U ovom istraživanju prikazani su rezultati provedene analize CARNet-ovih podataka o korištenju portala *e-lektire* od 2010. do 2021. godine i rezultati anonimnog upitnika srednjoškolaca od 1. do 3. razreda u Osječko-baranjskoj županiji o korištenju portala *e-lektire*.

Rezultati istraživanja potvrdili su postavljene tri hipoteze. Potvrđena je prva hipoteza da CARNet-ov portal *e-lektire* koriste učenici srednjih škola u Osječko-baranjskoj županiji kako bi koristili dostupne naslove digitalizirane lektire koje moraju pročitati za nastavni sat hrvatskog jezika, ali koriste i ostale dostupne izvore poput vodiča za lektiru, sažetaka i sl. te radije čitaju lektiru u tradicionalnom, fizičkom mediju kao tiskanu knjigu u odnosu na *e*-lektiru. Istraživanja koje je provela J. Selthofer (2013: 95) pokazuju da je čitateljima važnija interakcija s tiskanom knjigom i njezinim vizualnim izgledom, dok im je čitanje *e*-knjiga novo iskustvo. S. Stanić i L. Jelača (2017: 181–183) su u svom istraživanju utvrdili da učenici i nastavnici radije čitaju knjigu u fizičkom obliku, a učenici ipak više biraju digitalizirani oblik te oko trećine (31,3 %) učenika čita samo lektiru, trećina (33,2 %) čita jednu knjigu godišnje, a trećina (33,5 %) jednu knjigu mjesečno, 4 % učenika čita književna djela *online*, a 86 % učenika radije čita lektiru u fizičkom obliku u odnosu na digitalni oblik, učenici posuđuju knjige u knjižnici 60,6 %, osobno posjeduju knjige, posuđuju od prijatelja, ali i štede za kupovinu knjige.

Potvrđena je druga hipoteza da dostupnost digitaliziranih lektira na portalu *e-lektire* nije pridonijela popularizaciji čitanja lektira kod srednjoškolaca koji

nisu zainteresirani čitati obvezna književna djela kako nacionalnih tako i svjetskih književnika, što ne znači da ne čitaju drugu vrstu literature u slobodno vrijeme. G. Novaković i I. Medić (2011) potvrdili su u svom istraživanju da učenici radije čitaju djela svjetske (84,74 %), a ne hrvatske književnosti (6,77 %) te da biraju književna djela svjetskih i suvremenih autora u odnosu na hrvatske književnike i raniju hrvatsku književnost koja im je nerazumljiva te su podijelili učenike na skupine koje imaju negativan (38,98 %), neutralan (47,46 %) i pozitivan stav (13,54 %) prema lektirama, što se očitovalo i u opisivanju asocijacija riječi lektira za koju vide svrhovitost (86,35 %) i nesvrhovitost (13,54 %) čitanja i ne znaju koliko lektira moraju pročitati tijekom jedne nastavne godine, za sat lektire pripremaju se čitanjem djela (13,55 %), korištenjem internetskih stranica (20,33 %), vodiča za lektiru (1,69 %) i kombinacijom navedenoga (49,15 %).

Potvrđena je treća hipoteza da portal *e-lektire* pridonosi relativno većem broju korištenja i čitanja *e-lektire* tijekom pandemije bolesti COVID-19, a što je potvrdila analiza CARNet-ovih podataka s portala.

Hrvatska znanstvena i stručna produkcija istraživačkih radova o temi lektira/*e-lektira* u području srednjoškolskog obrazovanja još uvijek je skromna.

LITERATURA

- Abdullah, N. and F. Gibb (2008). Students' attitudes towards e-books in a Scottish higher education institute. Part 2: Analysis of e-book usage. *Library Review*, 57, 9: 676–689. doi: 10.1108/00242530810911798.
- Alban Conto et al. (2021). Alban Conto, C.; S. Akseer; T. Dreesen; A. Kamei; S. Mizunoya and A. Rigole. Potential effects of COVID-19 school closures on foundational skills and country responses for mitigating learning loss. *International Journal of Educational Development*, 87. <https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2021.102434>.
- Akhmetova, A.; G. Imambayeva and B. Capo (2022). A study of reading attitude and reading achievement among young learners in middle school. *Heliyon*, 8, 7. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e09946>.
- Anić et al. (2002). Anić, V.; D. Brozović Rončević; I. Goldstein; S. Goldstein; Lj. Jojić; R. Matasović i I. Pranjković. *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Zagreb: Novi Liber.
- Belak, T. (2018). *Učenički i nastavnički stavovi o lektiri u elektroničkome obliku i upućenosti u portal eLektire: diplomski rad*. Filozofski fakultet u Zagrebu. [citirano: 2022–07–24]. Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/10568>
- Belli Biloslavo, A. (2017). *E-knjige u osnovnoškolskom obrazovanju na primjeru hrvatskih školskih knjižnica: diplomski rad*. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu. [citirano: 2022–07–24]. Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/8974>

- Boras, V. (2021). Prilagodbe lektirnih sadržaja učenicima s teškoćama u osnovnoj školi. *Magistra Iadertina* 16, 2: 42–53. [citirano: 2022–07–23].
Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/en/file/396671>
- Bulaja, M. (2018). *Uloga e-knjige u srednjoškolskoj lektiri u Hrvatskoj: diplomski rad*. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu. [citirano: 2022–07–24].
Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/10183>
- Chalari, M. and M. Vryonides (2022). Adolescents' reading habits during COVID-19 protracted lockdown: to what extent do they still contribute to the perpetuation of cultural reproduction? *International Journal of Educational Research*, 115.
<https://doi.org/10.1016/j.ijer.2022.102012>.
- Čulić, Lj. (2019). *Obveza čitanja lektire učenika osnovnih i srednjih škola – perspektive nastavnika hrvatskog jezika i književnosti: diplomski rad*. Zadar: Odjel za Pedagogiju. [citirano: 2022–07–24]. Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:162:799257>
- Dawkins, A. M. and K. W. Gavigan (2019). E-book collections in high school libraries: factors influencing circulation and usage. *School Library Research*, 22. [citirano: 2022–07–24]. Dostupno na:
https://www.ala.org/aasl/sites/ala.org.aasl/files/content/pubs/slr/vol22/SLR_EBookCollections_REV_V22.pdf
- Doiron, R. (2011). Using e-books and e-readers to promote reading in school libraries: lessons from the field. In IFLA Conference (Pp. 13–18). [citirano: 2022–07–20].
Dostupno na: <https://www.ifla.org/past-wlic/2011/143-doiron-en.pdf>
- Domingue et al. (2022). Domingue, B. W.; M. Dell; D. Lang; R. Silverman; J. Yeatman and H. Hough. The Effect of COVID on oral reading fluency during the 2020–2021 academic year. *AERA Open*, 8. doi: <https://doi.org/10.1177/23328584221120254>.
- Đogić, J. (2022). *Nove tehnologije i trendovi u online nastavi tijekom pandemije: diplomski rad*. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu. [citirano: 2022–07–24].
Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:124385>
- European Commission (2014). *Digital agenda for Europe: rebooting Europe's economy*. Luxembourg: Publications Office. [citirano: 2022–07–24].
Dostupno na: <https://data.europa.eu/doi/10.2775/41229>
- Grbeša, K. (2021). Lektirna problematika i problematika čitanja kao ključni pedagoški i metodološki problemi današnjice. In: T. Bednjanec; T. Čajić; K. Grbeša i T. Sarajlija (eds). *Zbornik eseja s predmeta Metodika nastave Hrvatskog jezika 2020./2021.* (Str. 60–67). Zagreb: Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2022–07–24]. Dostupno na: https://www.hrstud.unizg.hr/kroatologija/biblioterapija_u_nastavi_književnosti_-_znanstveno-strucni_skup_2018?@=21fx8#news_114730
- Grosman, M. (2010). *U obranu čitanja: čitatelj i književnost u 21. stoljeću*. Zagreb: Algoritam.
- Haugh, D. (2016). How do you like your books: print or digital?: an analysis on print and e-book usage at the Graduate School of Education. *Journal of Electronic Resources Librarianship*, 28, 4: 254–268.

- Horvat, A. (2012). Digitalizacija i knjižnice. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 55, 2: 17–27. [citirano: 2022–07–23]. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/article/view/307>
- Jerkin, C. (2012). Lektira našeg doba. *Život i škola* 58, 27: 113–132. [citirano: 2022–05–20]. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/84255>
- Katalenić, M. (2020). *Implementacija elektroničkih knjiga u osnovnu školu: diplomski rad*. Varaždin: Sveučilište Sjever. [citirano: 2022–07–24]. Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:122:714501>
- Katanović, A. (2015). *Knjižnice u digitalnom okruženju: diplomski rad*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci. [citirano: 2022–07–24]. Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:385285>
- Keča, M. (2012). E-knjiga — najnoviji oblik knjige. *Knjižničar/Knjižničarka* 3, 3: 13–24. [citirano: 2022–05–21]. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/233323>
- Kosić, S. (2019). Analiza uspješnosti kupnje knjiga za fond Sveučilišne knjižnice Rijeka. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 62, 2: 131–148. [citirano: 2022–07–23]. Dostupno na: <https://doi.org/10.30754/vbh.62.2.771>.
- Kurikulum (2019). Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj. *Narodne novine* 10, 215. [citirano: 2022–05–25]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html
- Larson, L. C. (2010). Digital readers: the next chapter in e-book reading and response. *The reading teacher*, 64, 1: 15–22.
- Lazzarich, M. i A. Čančar (2020). Dječja lektira i novi mediji. *Metodički ogledi* 27, 2: 149–170. <https://doi.org/10.21464/mo.27.2.10>.
- Ledenko, A. (2017). *Digitalizacija u knjižnici i autorsko pravo: diplomski rad*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci. [citirano: 2022–05–21]. Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:487359>
- Leščić, J. (2012). IFLA/Unesco Manifest za digitalne knjižnice. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 55, 2: 193–196. [citirano: 2022–07–23]. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/article/view/320>
- Lončar, M. (2013). Elektronička knjiga i elektronički čitač i kao nova usluga: iskustva i perspektive. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 56, 3: 101–126. [citirano: 2022–05–21]. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/article/view/165>
- Long, D. and S. Szabo. (2016). E-readers and the effects on students' reading motivation, attitude and comprehension during guided reading. *Cogent Education*, 3. <http://dx.doi.org/10.1080/2331186X.2016.1197818>.
- Ludewig et al. (2022). Ludewig, U.; R. Kleinkorres; R. Schaufelberger; T. Schlitter; C. Lorenz; König; A. Frey and N. McElvany. COVID-19 pandemic and student reading

- achievement – findings from a school panel study. *Frontiers in Psychology*. [citirano: 2022–10–18]. Doi: 10.3389/fpsyg.2022.876485.
- Malogorski, M. (2016). *Platforme za prodaju i posudbu e-knjiga u Hrvatskoj i svijetu: diplomski rad*. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagreb. [citirano: 2022–07–24]. Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/8605>
- Merga, M. K. and C. Ferguson (2021). School librarians supporting students' reading for pleasure: a job description analysis. *Australian Journal of Education*. doi: 10.1177/0004944121991275.
- Nicholas et al. (2008). Nicholas, D.; I. Rowlands; D. Clark; P. Huntington; H. R. Jamali and C. Ollé. UK scholarly e-book usage: a landmark survey. In *Aslib Proceedings*. Emerald Group Publishing Limited. DOI:10.1108/00012530810887962.
- Novaković, G. i I. Medić (2011). Lektira u srednjoškolskoj nastavi hrvatskoga jezika. *Hrvatski* 9, 2: 71–91. [citirano: 2022–05–20]. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/157987>
- Oxford dictionary of English* (2010). 3rd ed. New York: Oxford University Press.
- Pattueli, M. C. and D. Rabina (2010). Forms, effects, function: LIS students' attitudes towards portable e-book readers. *Aslib Proceedings*. <https://doi.org/10.1108/00012531011046880>.
- Pažur, I. (2013). Zastupljenost elektroničke knjige u visokoškolskim i srodnim knjižnicama u Hrvatskoj. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 56, 1/2: 171–192. [citirano: 2022–07–23]. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/article/view/189>
- Peti-Stantić, A. (2019). *Čitanjem do (spo)razumijevanja: od čitalačke pismenosti do čitateljske sposobnosti*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Pismenost (2021). *Pismenost*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. [citirano: 2022–05–25]. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=48456>
- Radalj, M. (2014). Distribucija znanja od tiskane do e-knjige. *Hum* 9, 11/12: 235–254. [citirano: 2022–05–21]. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/227305>
- Reimer et al. (2021). Reimer, D.; E. Smith; I. Gran Andersen and B. Sortkær. What happens when schools shut down?: Investigating inequality in students' reading behavior during Covid-19 in Denmark. *Research in Social Stratification and Mobility*, 71. <https://doi.org/10.1016/j.rssm.2020.100568>.
- Rothman, A. (2017). E-Books in public school libraries: are we there yet. *Knowledge Quest*, 45, 5: 30–37.
- Selthofer, J. (2013). Oblikovanje e-knjiga: očekivanja čitatelja u komparativnoj perspektivi. *Libellarium* 6, 1/2: 91–97. [citirano: 2022–05–21]. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/119583>

- Semenski, V.; J. Ille i V. Cej (2021). Digitalno, virtualno, online – u fokusu. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 64, 1: 137–156. [citirano: 2022–10–18].
<https://doi.org/10.30754/vbh.64.1.855>.
- Škoko, I.; S. Marić Tokić i S. Ledić (2020). Utjecaj umrežena društva na knjižnice – digitalizacija knjižnične građe. *Mostariensia* 24, 1: 109–131. [citirano: 2022–05–21].
Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/251945>
- Stanić, S. i L. Jelača (2017). Društveni kontekst čitanja i knjige: mišljenja i stavovi učenika. *Školski vjesnik* 66, 2: 180–198. [citirano: 2022–05–20].
Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/187030>
- Sudarević, A. (2018). Elektronička knjiga i marketing elektroničkog nakladništva u Hrvatskoj. *Knjižničarstvo* 22, 1/2: 77–96. [citirano: 2022–05–21].
Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/239618>
- Sung, Y. Y. C. and D. K. Chiu (2021). E-book or print book: parents' current view in Hong Kong. *Library Hi Tech*, (ahead-of-print).
- Šapro-Ficović, M. (2011). Masovna digitalizacija knjiga: utjecaj na knjižnice. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 54, 1/2: 216–250. [citirano: 2022–05–21].
Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/article/view/380>
- Šupraha-Perišić, M. i Lj. Črnjar (2016). Pogled na korištenje stranica e-lektire u školskim knjižnicama Primorsko-goranske županije. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 59, 3/4: 341–357. [citirano: 2022–05–20]. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/article/view/514>
- Visinko, K. (2014). *Čitanje, poučavanje i učenje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Winberg et al. (2022). Winberg, M.; M. Tegmark; M. Vinterek and T. Alatalo. Motivational aspects of students' amount of reading and affective reading experiences in a school context: a large-scale study of grades 6 and 9. *Reading Psychology*.
doi: 10.1080/02702711.2022.2118914.
- Zadavec, M. (2017). *E-lektira u knjižnicama osnovnih škola Primorsko-goranske županije: diplomski rad*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci. [citirano: 2022–07–24].
Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:073643>
- Zipke, M. (2014). Building an e-book library: resources for finding the best apps. *The Reading Teacher*, 67, 5: 375–383.
- Živković, D. (2012). Elektronička knjiga: knjiga između prošlosti i budućnosti. *Knjižničar/Knjižničarka* 3, 3: 8–12. [citirano: 2022–05–21].
Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/233322>

Mrežna mjesta

- CARNET (2022). *Projekt e-lektire*. [citirano: 2022–05–25].
Dostupno na: <https://lektire.skole.hr/>